

Wojewódzki Ośrodek Metodyczny
Polskie Towarzystwo Historyczne
Oddział w Białej Podlaskiej

Tomasz Demidowicz

Wisznice - zarys dziejów

Biała Podlaska, 1996

Miejska Biblioteka Publiczna
Biała Podlaska

5 141311000008

REGIONALNA

IC
Wisz

102218

943.8 Wisznice

IC
Wisz

Wisznice

Staropolska wieś Wisznice XIII - XV w.

Herb Sapiehów

Dzieje miejscowości Wisznice, dziś osady a dawniej miasta, sięgają odległych czasów. Przemawia za długim rodowodem już sama nazwa, która ma charakter patronimiczny i pochodzi od pnia imiennego Wisznia. Oznaczać mogła pierwotnie potomków lub poddanych człowieka o imieniu Wisznia a dopiero później stała się nazwą miejscowości, którą Ci ludzie zamieszkali. Nie wykluczone, że

związane losy jej były w czasach zamierchłych z leżącymi nieopodal Horodyszczami, istniejącymi w okresie Księstwa Włodzimiersko-halickiego. Przed 1416 r. siolo Wisznice (t.j. mała wieś licząca do kilkunastu dymów) występowało na ziemi parczewskiej należąc do Korony Polskiej. Następnie w 1446 r. decyzją króla Kazimierza Jagiellończyka z dużą częścią ziem przygranicznych odłączone zostały od Korony Polskiej i przyłączone do starostwa brzeskiego W. Ks. Litewskiego i nadane w posiadanie ówczesnemu staroście brzeskiemu Mikołajowi Nasucie. Na początku XVI w. wieś Wisznice na podstawie nadania króla Zygmunta Starego z 1510 r., ponowionego rok później przeszła - "za wierne zasługi" wraz ze wsią Łyniew, w ręce Iwana Sapiehy, lokatora miasta Kodnia, ówczesnego marszałka W. Ks. Litewskiego.

Wisznice - staropolska rezydencja Sapiehów.

Od 1517 r. wsie Wisznice i Łuniewo odziedziczył Paweł Jan Sapieha - syn J. Sapiehy, wojewoda podlaski, a następnie wojewoda nowogrodzki. Zagospodarował on dobra wisznickie, powiększając o nowo nabyte wsie i ziemie, między innymi procesując się z Iwanem i Wasylem Kopciem. W połowie XVI w. właściciel ten wzniósł nowy okazały dwór obronny i założył folwark. Obok

dworu i gruntów folwarcznych lokował miasto Wisznice na gruntach dotychczasowej wsi. Następnie wznosił cerkiew pw. Św. Jerzego i Wniebowzięcia NPM i ją uposażył. Dokumentem z 1575 r. na prośbę mieszczan wisznickich dodatkowo uposaża w I włókę gruntu diaka Chilimona (Chilimonowicza), syna ówczesnego popa wisznickiego.

Po śmierci P. J. Sapiiechy 1579 r. w wyniku podziału majątności Sapiiehów dobra wisznickie z miastem Wisznice, dworem i 14 wsiami przechodzą w ręce Andrzeja Sapiiehy wojewody smoleńskiego, który wkrótce odsprzedaje całość tychże dóbr bratu Mikołajowi Sapiież, wojewodzie brzeskiemu, a następnie witebskiemu. Nowy właściciel potwierdza przywileje Wisznice jako miasta funkcjonującego na prawie magdeburskim i dodatkowo uposaża cerkiew wisznicką. W II połowie XVI w.

Wisznice stanowią centrum dóbr wisznickich złożone z miasteczka Wisznice z rynkiem w centrum, kramami i ratuszem, z sąsiadującym z nim dworem i folwarkiem, w skład których wchodzi takie wsie jak: Rowinne (Rowiny), Sadowe, Perechod (Przechód), Rozwadowe (Rozwadówka), Sosnówka, Mutwica (Motwica), Doholesie (Dołholiska), Pohorelickie (Pogorzelec), Czeputki Hackie, Zabołocie (Zabłocie), Lipnisiskie (Lipniki), Lunowe (Łyniewo). Wisznice jako miasto na prawie magdeburskim korzystają też z prawa do dwóch jarmarków.

Na początku XVII stulecia dobra wisznickie wraz z miasteczkiem Wisznice i dworem w wyniku działu rodzinnego przechodzą w 1614 r. w ręce Krzysztofa Sapiiehy, krajczego i podczaszego W.Ks.Litewskiego. Właściciel ten funduje w miasteczku Wisznice drewniany kościół rzymskokatolicki bogato go uposażając w fundusze zabezpieczone na dobrach wisznickich. Dokumentem z 1630 r.

K. Sapieha eryguje parafię rzymskokatolicką pw. Wniebowzięcia NMP uposażając ją w 5 włók gruntu i 4 morgi lasu. Wznosi dom prepozyta, dom wikarego, budynek mansjonarii i funduje szpital dla ubogich.

Genealogia portretowa rodu Sapiehów.
Muzeum Okręgowe w Przemyślu

W połowie XVII stulecia Wisznice jako centrum dóbr wisznickich Fryderyka Sapiehy wojewody mścisławskiego było organizmem miejskim na prawie magdeburskim z własnym herbem, ponad 100 włókami "pod sobą" i samorządem. Miasto posiadało ponad 250 domów mieszkalnych, rynek w centrum z układem 6 ulic, ratuszem i kramami. Znajdowała się w mieście cerkiew unicka pw. Św. Jerzego i Wniebowzięcia NMP z budynkami towarzyszącymi, bogato uposażona w grunty orne, dwa ogrody i łąkę. Był też kościół parafialny rzymskokatolicki pw. Wniebowzięcia NMP

podniesiony do godności prepozytury z zabudowaniem prepozyta, wikarego, mansjonarii, szpitalem i szkołą. Uposażony był on także w grunta, trzy ogrody i łąkę. Miasto granoczyło z gruntami folwarcznymi, sąsiadowało z okazałym dworem obronnym, z parkiem i ogrodami położonym na wzniesieniu otoczonym wodami rzeki Zielawy na której były dwa młyny. Miasto Wisznice stanowiło jedną z trzech obok Bociek i Kodnia - miast rezydencjonalnych na Podlasiu rodu Sapiehów. Spalone w dużej części podczas potopu szwedzkiego, "wyrabowane" przez wojska ks. siedmiogrodzkiego Rakoczego a następnie kniazia J. Chowań-

powierzchni 24 tys. mórg ziemi, będącej w większości w zastawie dzierżawnej innych osób. Pozostają siedzibą parafii grekokatolickiej i jednego z dekanatów tego wyznania w diecezji brzeskiej oraz siedzibą parafii rzymskokatolickiej w diecezji lukkiej i brzeskiej.

W okresie zaborów 1794 - 1918.

Po upadku Rzeczypospolitej szlacheckiej Wisznice jako miasteczko prywatne Sapiehów i siedziba hrabstwa włączone zostały do cyrkulu bialskiego pod zaborem austriackim. Zachowują status siedziby parafii grekokatolickiej i dekanatu w diecezji chełmskiej i parafii rzymskokatolickiej. W początkach XIX stulecia jako miasteczko prywatne Teofili ks. Jabłonowskiej Sapieżyny i Aleksandra hr Sapiehy, znanego podróżnika, pełnią rolę lokalnego ośrodka handlowego.

W okresie Księstwa Warszawskiego będąc jednym z 11 miast i miasteczek w pow. żelechowskim departamencie siedleckiego liczą 196 domów mieszczących i 541 mieszkańców. Jako miasteczko prywatne Aleksandra hr Sapiehy zachowują charakter małego ośrodka miejskiego z rynkiem w centrum, kramami, cerkwią greko-katolicką, kościołem rzymskokatolickim, bożnicą i szkołą. Na krótko, w latach 1806 - 1809 pełnią rolę żywego lokalnego ośrodka politycznego, a jednocześnie ugruntowuje się ich sława z odbywanych trzech jarmarków: na św. Jerzego, na Św. Jana i Wniebowzięcie Pańskie.

Rolę ciekawego ośrodka wymiany Wisznice zachowują w okresie Królestwa Kongresowego 1815-1830. Stanowią główny ośrodek dóbr wisznickich Anny z Zamoyskich Sapieżanki - żony wspomnianego A. Sapiehy wynoszących ponad 16 tys. mórg ziemi. Według danych z 1820 r. jako jedno z miasteczek i miast w obwodzie radzyńskim, w okręgu sądowym włodawskim liczyły 159 domów i 948 mieszkańców (w tym 236 Żydów). Posiadały Wisznice duży rynek w centrum z układem kilku ulic, drewnianą parafialną cerkwią grekokatolicką z zabudowaniami towarzyszącymi, parafialny drewniany kościół rzymskokatolicki z dzwonnica, plebania, organistówka oraz bożnicę. W miasteczku była też

rządowa szkoła elementarna, mały szpital, urząd municypalny. Znanymi burmistrzami w I poł. XIX w. byli Józef Ożarowski, Franciszek Czajkowski, Szymon Lechowicz, Józef Czajkowski. Słynęły Wisznice jarmarkami, w tym jarmarkiem na Św. Jerzego, który nabrał ponad lokalnego charakteru. W 1827 r. w tym ruchliwym, małym ośrodku handlowo-rzemieślniczym było 172 domy mieszkalne, 1886 mieszkańców, gdzie

to. Anna z Zamoskich Aleksandrowa
Sapieżyńska

ponad 40 % ogółu stanowili Żydzi. Znajdowało się w nim około 30 kramów i różnego rodzaju sklepów i sklepików, 11 domów zajezdnych i ponad 20 rzemieślników. Pozycję ciekawego ośrodka handlowo-usługowego zachowały Wisznice do końca XIX w. Od 1835 r. jako miasteczko prywatne plk. Ignacego Sosnkowskiego, a następnie jego żony Małgorzaty z Kowalewskich Sosnkowskiej ugruntowują pozycję ośrodka słynącego z jarmarków na bydło i konie. Były miasteczkiem posiadającym rynek w centrum, z układem pięciu ulic z parafialną cerkwią unicką, parafialnym kościołem rzymskokatolickim, bożnicą żydowską z łaźnią i szpitalem żydowskim. W rynku było 35 kramów i 16 domów zajezdnych w rękę Żydów oraz ponad 20 rzemieślników. Znanymi kupcami wisznickimi tego okresu byli: Leyzor Leybowicz, Abraham Irydenam, Szmul Gawryłowicz. Rzemieślnikami natomiast: Tadeusz Kobzon, Łukasz Laski i Jan Mutwicki, który posiadał jedną z dwóch kuźni. Miasteczko posiadało do 1852 r. rządową szkołę elementarną i budynek magistratu. Znanymi burmistrzami lat pięćdziesiątych - sześćdziesiątych byli: Piotr Olszewski, Romuald Norburt, Herman Zuchmatowicz, Antoni Woźniakowski, Włodzimierz Zucharew. Miasteczko było nadal siedzibą parafii i dekanatu wyznania greckokatolickiego, ośrodkiem jednego z 21 dekanatów w diecezji chełmskiej o 12 parafiach. Było też siedzibą parafii rzymskokatolickiej i wyznaniowej gminy żydowskiej. Jako

miasteczko prywatne rodziny Sosnkowskich, tytułem okupu za robociznę na rzecz właściciela płaćło ponad 800 rubli srebrnych (rs) rocznie, tytułem czynszów gruntowych dalsze 180 rs. Dodatkowo Żydzi za posiadane place uiszczali należność w wysokości 30 rs. Praktykowana była też roczna danina na rzecz właściciela w postaci 354 sztuk kur lub ekwiwalent w stosownej kwocie pieniężnej.

W okresie powstania narodowego 1863/1864 r. Wisznice były miejscem przemarszów oddziałów partyzanckich Adama Zielińskiego, Józefa Jankowskiego i Karola Krysińskiego. Ponadto w tym okresie było miejscem kwatery jednego ze szwadronów smoleńskiego pułku ułanów armii rosyjskiej. Według zachowanych szczegółowych danych z lat 1864-1865 Wisznice jako miasteczko prywatne Małgorzaty Sosnkowskiej i jej syna Juliana posiadało 116 domów mieszkalnych, w tym cztery murowane i 1659 mieszkańców. Było miasteczkiem o charakterze handlowo-usługowym, gdyż tylko 45 mieszczan wisznickich było rolnikami. Zdecydowana natomiast większość mieszkańców miasta utrzymywała się z handlu, rzemiosła lub innych usług. Wystarczy wspomnieć, że w grupie kupców, kramarzy i handlarzy był jeden fabrykant trunków, 11 szynkarzy trunków krajowych, 14 kupców kramarzy i 5 szynkarzy soli. Natomiast rzemiosło reprezentowało 40 rzemieślników różnych specjalności; w tym sześciu szewców, pięciu kuźnierzy i czapników, trzech rzeźników. Słynęły Wisznice z sześciu odbywanych corocznie jarmarków, w tym jarmarku po św. Jerzym. W 1869 r. na mocy ukazu carskiego Aleksandra II Wisznice podobnie jak 31 innych miast i miasteczek gubernii siedleckiej zamienione zostało na osadę. W drugiej połowie lat siedemdziesiątych jako jedna z osad o 1400 mieszkańcach były Wisznice siedzibą gminy Horodyszcze. Posiadały sąd gminy, okręgowy urząd pocztowy, szkołę. Były siedzibą parafii prawosławnej, parafii rzymskokatolickiej i kahału. Nadal utrzymywały pozycję ruchliwego ośrodka wymiany i słynęły z jarmarków na bydło i konie, gdzie ponad 50 % mieszkańców stanowili Żydzi.

Na początku XX stulecia Wisznice charakteryzowane były jako "osada uboga, przeważnie przez Żydów handlarzy i rzemieślników zamiesz-

kała". W rzeczywistości jako siedziba gminy horodyskiej osada Wisznice liczyła 124 domy mieszkalne i aż 1900 mieszkańców, gdzie 75% ogółu stanowili Żydzi.

Posiadała osada ta rynek w centrum z zachowanym układem ulic, szkołą, urzędem gminy, urzędem pocztowym i apteką, browarem, cerkwią murowaną prawosławną w stylu neoklasycystycznym z plebanią parafialną, kościołem rzymsko-katolickim drewnianym i bożnicą z budynkami towarzyszącymi.

W latach 1905 - 1907 były Wisznice miejscem strajku robotników rolnych i udanego dwukrotnego ataku bojówki

Polskiej Partii Socjalistycznej na

miejscowy urząd pocztowy. Przed wybuchem I wojny światowej osada była miejscem działania silnego koła Polskiego Związku Ludowego i koła Polskiej Macierzy Szkolnej, miejscem oddziaływań ukraińskiego stowarzyszenia kulturalno-oświatowego "Ridna Chata" oraz siedzibą Wisznickiego Towarzystwa Kredytowego. W okresie działań wojennych 1916-1918 Wisznice w dużej części spłonęły i wyludniły się. Przed odzyskaniem niepodległości powstała tutaj filia wspomnianej "Ridnej Chaty", Ochotnicza Straż Ogniowa i mała komórka Polskiej Organizacji Wojskowej.

W Polsce Odrodzonej 1918 - 1939.

Po 1918 r. Wisznice jako osada licząca ponad 1400 mieszkańców gdzie ponad 50 % ogółu mieszkańców stanowili Żydzi zachowała status gminy Horodyszcze w pow. włodawskim. Stanowiła siedzibę parafii obrzędu wschodniobizantyjskiego (do 1929 r.), parafii rzymskokatolickiej a następnie parafii dekanatu w decezji siedleckiej oraz żydowskiej gminy wyznaniowej.

W końcu lat dwudziestych jako osada o 1470 mieszkańcach z zachowanym rynkiem w centrum i układem kilku ulic były Wisznice dość prężnym ośrodkiem wymiany lokalnej w pow. włodawskim woj. lubelskiego. Znajdowały się na jej obszarze urząd gminny, urząd pocztowy, posterunek Policji Państwowej, gminna kasa pożyczkowo - oszczędnościowa, szkoła powszechna, apteka, czytelnia ludowa. Była murowana cerkiew pounicka pw. Św. Jerzego i Wniebowzięcia NMP, synagoga z bożnicą oraz kościół rzymskokatolickiej pw. Przemienienia Pańskiego i Św. Antoniego Padewskiego w budowie. Zlokalizowanych było 17 sklepów i sklepików, jedna wytwórnia tytoniu, dwie kaszarnie, herbaciarnia, piekarnia, dwie piwiarnie. Rzemiosło reprezentowało 22 rzemieślników; w tym dziewięciu szewców, pięciu krawców, czterech rymarzy. Na obszarze gminy była ponadto zlokalizowana wytwórnia betonów J. Babicza, cegielnia Sz. Kacenehenbaugena, dwa młyny (jeden J. Siłucha i Ska i drugi L. Zaleszczyka) oraz tartak. Społeczność polska w Wisznicach zorganizowana była w następujących organizacjach: Towarzystwie Ochotniczej Straży Ogniowej, oddziale Związku Strzeleckiego, dwu kołach Związku Młodzieży Wiejskiej "Siew i Wici", kole Ligi Morskiej i Kolonialnej. Wisznicka społeczność żydowska skupiała się w oddziale stowarzyszenia "Kultur Liga", oddziale stowarzyszenia "Tarbut", Związku Drobnych Kupców i oddziale stowarzyszenia dobroczynnego "Gemilus Chased". Duże wpływy posiadał Ogóln żydowski Związek Robotniczy "Bund", organizacja Szlojej Emunei Isroel czyli Aguda i organizacja syjonistyczna. Natomiast społeczność ukraińska gromadziła się w filii ukraińskiego stowarzyszenia oświatowo-kulturalnego "Ridna Chata". W latach trzydziestych natomiast zachowując status jednej z 14 gmin w pow. włodawskim o ponad 16 tys. ha powierzchni i ponad 10 tys. mieszkańców Wisznice jako osada liczyła ponad 2 tys. mieszkańców i 300 domów. Wzbogaciła się w przededniu wybuchu II wojny światowej o nowy budynek szkoły powszechnej, remizę strażacką, mleczarnię i kolejny tartak. Ponadto była siedzibą dekanatu rzymskokatolickiego jednego z 20-stu diecezji siedleckich obejmującej obok parafii wisznickiej, takie parafie jak: Opole, Huszcza, Rossosz, Żeszczynka, Motwica, Rozwadówka, Horodyszczce

i Polubicze. Słynęła z odbywających się trzech jarmarków na bydło, trzode chlewną i konie.

W okresie okupacji 1939 - 1944.

We wrześniu 1939 r. Wisznice były miejscem przemarszu różnych oddziałów Wojska Polskiego, w tym grupy zaporowej plk. Tadeusza Zieleniewskiego. Na przełomie września i października 1939 r. na krótko znalazła się osada pod okupacją wojsk sowieckich, gdzie w imieniu władz okupacyjnych władzę nominalną pełnił miejscowy Komitet Robotniczo-Chłopski. Pod okupacją niemiecką Wisznice natomiast stały się ważnym ośrodkiem władzy policyjno-represyjnej. Powołany został jeden z dwu komisariatów wiejskich, jeden z dwu oddziałów Urzędu Pracy w pow. Biała Podlaska, zainstalował się posterunek żandarmerii niemieckiej, posterunek polskiej policji granatowej i oddzielnie komenda policji ukraińskiej. Władze okupacyjne zezwoliły Ukraińcom na zawiązanie samorządu miejskiego z burmistrzem Teodorem Bahdajem i uruchomienie delegatury Ukraińskiego Komitetu Pomocy. Powołane do życia z początkiem 1940 r. getto dla miejscowej ludności żydowskiej, a następnie przywiezionych Żydów z Mławy i Krakowa, zlikwidowane zostało w czerwcu 1944 r. Istniał też przez pewien okres obóz pracy. Ogółem z rąk okupanta zginęło ponad 220 osób z tejże gminy, nie licząc liczby wymordowanych Żydów i schwytanych jenców radzieckich. Represje okupanta związane były z aktywnością miejscowej ludności w ruchu oporu. Były Wisznice bowiem miejscem funkcjonowania od 1940 r. komórki bojowej Straży Chłopskiej, a następnie Batalionów Chłopskich, gdzie funkcję komendanta powiatowego pełnił przez pewien czas Bolesław Pysko a szkolenie prowadził Bolesław Haraczyński. Przez cały okres funkcjonowała placówka Armii Krajowej rejonu Wisznice ze znanymi komendantami; Leonem Skowrońskim, Janem Lisieckim i Aleksandrem Wereszko. Najwcześniej bo na przełomie 1941/1942 r. udane akcje w tym rejonie przeprowadził oddział Ładysława Buczyńskiego ps. Kazik Dębniak, a następnie oddziały wspomnianego B. Horaczyńskiego, Franciszka Bancarzewskiego.

Oswobodzone 24 VII 1944 r. Wisznice przez oddziały 70 Armii Czerwonej I Frontu Białoruskiego z trudem przystąpiły do odbudowy.

Wisznice w latach 1944 - 1994.

Po 1944 r. Wisznice zachowując status siedziby gminy w pow. włodawskim ze wsiami Curyn, Dubica Dolna i Dubica Górna, Rowiny, kol. Wisznice, Wygoda, osada i kol. Horodyszcze, Dolholiska, Łyniew, Polubicze Dworskie i Wiejskie i Ratajewicze były interesującym lokalnym ośrodkiem polityczno-gospodarczym. Obok "zawiązania" się tutaj miejscowych organizacji: Polskiej Partii Robotniczej (a od 1948 Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej), istniała komórka Polskiej Partii Socjalistycznej, od dwu do czterech kół Polskiego Stronnictwa Ludowego, wreszcie prężny ośrodek Stronnictwa Pracy. W końcu lat czterdziestych i na początku lat pięćdziesiątych Wisznice zachowując charakter miejskiej, osady z rynkiem, z centrum i układem ulic, posiadały urząd gminny, urząd pocztowy, Konserwacyjną Spółkę Wodną, posterunek Milicji Obywatelskiej, Państwowe Liceum Ogólnokształcące, Szkołę Podstawową, Ośrodek Zdrowia, aptekę. Zachowały też status jednej z parafii rzymskokatolickiej w dekanacie włodawskim i były siedzibą nadleśnictwa Wisznice.

W latach sześćdziesiątych zachowując status jednej z 11 gmin w pow. włodawskim woj. lubelskiego o 15 sołectwach i ponad 6 tys. mieszkańców, Wisznice wzbogaciły się o duży Dom Handlowy i Dom Książki. Utrzymywały sławę znaczącą lokalnego ośrodka wymiany i handlu końmi, bydłem i trzodą chlewną. Znałe były też z dobrego pieczywa z miejscowej piekarni Gminnej Spółdzielni "Samopomoc Chłopska" usług młynarskich i wytworni wód gazowanych. Interesującą działalność prowadziła Ochotnicza Straż Pożarna, miejscowe koło Związku Młodzieży Wiejskiej i sportowa organizacja Zespołów Ludowych o trzech sekcjach. Przy miejscowym Liceum Ogólnokształcącym funkcjonował z powodzeniem Zespół Pieśni i Tańca Ludowego a także zespół teatralny.

W 1975 r. na skutek reorganizacji podziału administracyjnego kraju, Wisznice zachowując status gminy - jako jedna z 35 jednostek administracyjnych tego szczebla z liczbą ponad 6 tys. mieszkańców - weszła do nowo utworzonego woj. białkopodlaskiego. W drugiej połowie lat siedemdziesiątych Wisznice były siedzibą Komitetu Gminnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej o 480 członkach i 18 organizacjach podstawowych, Gminnego Komitetu Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego o 143 członkach skupionego w 7 kołach oraz miejscem funkcjonowania jednego koła Stronnictwa Demokratycznego. Funkcjonowała gminna organizacja Związku Socjalistycznej Młodzieży Polskiej o 273 członkach, Związek Harcerstwa Polskiego skupiony w hufcu wisznickim o 26 drużynach i 666 harcerzach i zuchach. Na obszarze gminy działalność prowadziło osiem kół Ligi Obrony Kraju o 157 członkach, Ochotnicza Straż Pożarna, jedna z siedmiu jednostek tego typu na tym obszarze. Było też osiem Kół Gospodyń Wiejskich (w tym koło w samej osadzie o 38 członkiniach). Osada Wisznice zachowując charakter małego miasteczka z rynkiem w centrum posiadała Urząd Gminny, Urząd Pocztowo-Telekomunikacyjny, Posterunek Milicji Obywatelskiej, Ośrodek Zdrowia, aptekę i lecznicę dla zwierząt. Siedzibę miało tutaj Nadleśnictwo Wisznice, obwód drogowy z bazą-wytwórnią masy bitumicznej. Była też Gminna Spółdzielnia "Sch" z magazynami, masarnia, piekarnia, restauracja "Jubileuszowa", dom towarowy, Spółdzielnia Kółek Rolniczych, Bank Spółdzielczy, zakład wytwórczy Warszawskich Zakładów Odzieżowych "Sawa", filia Karczewskich Zakładów Chemicznych, zakład metalowy, Wojewódzka Spółdzielnia Pracy "Przyszłość". Placówki oświatowo-kulturalne reprezentowane były przez trzy szkoły podstawowe, w tym Szkołę Podstawową w Wisznicach z trzema filiami w Dołholiskach, Dubicy i Rowinach. Funkcjonowało Liceum Ogólnokształcące z internatem, Liceum Rolnicze i Zasadnicza Szkoła Rolnicza. Było kino, Klub Rolnika, Ludowy Klub Sportowy, Gminny Ośrodek Kultury, Gminna Biblioteka Publiczna z filiami w Horodyszczu oraz przedszkole. W drugiej połowie lat osiemdziesiątych i na początku lat dziewięćdziesiątych osada Wisznice liczyła 1660 mieszkańców a jako siedziba gminy o powierzchni 173 km²

o 15 sołectwach i 17 miejscowościach miała 5898 mieszkańców. Zgodnie z wielowiekową tradycją osady pełniła funkcję ważnego ośrodka usługowo-handlowego. W tym okresie wzbogaciła się o nowy budynek przedszkola i szereg murowanych domów, zachowując charakter dość interesującego węzła komunikacyjnego na przecięciu dróg Biała Podlaska - Lublin, Radzyń Podlaski - Włodawa - Chełm oraz Radzyń Podlaski - Wisznice Sławatyczne. Rola tego ośrodka wzrosła wraz z uruchomieniem przejazdu granicznego w Sławatyczach.

Staropolskie Wisznice to jedno z trzech miast rezydencjonalnych rodu Sapiehów na Podlasiu, po Boćkach i Kodniu centrum hrabstwa wisznickiego i miejsce wspólnych spotkań panów polskich i litewskich. Były Wisznice miejscem śmierci Łukasza Opalińskiego (1581 - 1654) marszałka wielkiego koronnego, wojewody ruskiego. Pod tym miasteczkiem 1769 r. doszło do nieudanej bitwy oddziału konfederatów wołyńskich pod dowództwem Floriana Pagowskiego z oddziałem wojsk rosyjskich. Miejscowość ta, to staropolska rezydencja nekropolia rodu Sapiehów. Zmarli tutaj i zostali pochowani Krzysztof Sapieha (1590 - 1637), Krzysztof Franciszek Sapieha (1623 - 1665), Władysław Józefat Sapieha (1652 - 1733), Karol Józefat Sapieha (zm.1768). Miasteczko Wisznice było miejscem egzekwi w marcu 1752 r. Jana Fryderyka Sapiehy (1680 - 1751) kanclerza wielkiego litewskiego, dziedzica na Kodniu, bibliofila i twórcy genealogii portretów Sapiehów. Cmentarz wisznicki to także nekropolia rodu Kraszewskich, w tym Kajetana Kraszewskiego, syna jego Jana i Zofii Małskich, rodu Sosnkowskich, w tym Ignacego, jego syna Juliusza oraz rodu Horodyskich.

Literatura pomocnicza:

1. Gumowski M. ; Herby i pieczęcie miejscowości woj. lubelskiego, Lublin 1959,
2. Lewandowska S. ; Ruch oporu na Podlasiu 1939 - 1944, Warszawa 1976,
3. Rejestr miejsc i faktów zbrodni popełnionych przez okupanta hitlerowskiego na ziemiach polskich w latach 1939-1945 województwa białkopodlaskiego, Warszawa 1984,
4. Sobieszczański F.M.; Wisznice [w:]. Encyklopedia Powszechna Orgelbranda t. XXVII, Warszawa 1867, s. 271,
5. Stefaniuk J.; Stronnictwo Pracy w woj. lubelskim w latach 1946 - 1950. Przegląd Problemu, "Rocznik Lubelski" t. XXVII - XXVIII, 1985 - 1986, s. 222 - 227,
6. Seniuk B.; Wisznice i okolice. Warszawa 1989,
7. Witanowski M.; Wisznice [w:] Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich wyd. pod red. B. Chlebowskiego, F. Sulimierskiego i W. Walewskiego t. XIII, Warszawa 1893, s. 662 - 663.
8. Warchoł S.; Nazwy miast Lubelszczyzny, Lublin 1964,
9. Wawrzyńczyk A.; Rozwój wielkiej własności na Podlasiu w XV i XVI w., Wrocław 1951.
10. Zdański Z.; Przyczynek do dziejów pow. brzesko-litewskiego i ziem nim objętych, Warszawa 1936.

IC
wis